

ZA GRIZI PRAVA!

LGTB PRAVA U CRNOJ GORI I KAKO IH ZAŠTITITI
VODIČ KROZ PRAVNE POSTUPKE

OVAJ PROJEKT JE FINANSIRAN OD STRANE
EVROPSKE UNIJE, POSREĐSTVOM DELEGACIJE
EVROPSKE UNIJE U CRNOJ GORI.

IZRAĐA OVE BROŠURE JE KOFINANSIRANA OD
STRANE EVROPSKOG OGRANAKA MEĐUNARODNE
LEZBIJSKE, GEJ, BISEKSUALNE, TRANS I INTERSEKS
ASOCIACIJE (ILGA EUROPE)

IMPLEMENTATOR
PROJEKTA

SVAKO IMA

PRAVO

da izrazi svoj rodni identitet i seksualnu orijentaciju.

RODNI IDENTITET I

SEKSUALNA

ORIJENTACIJA

su privatna stvar svakog lica i niko ne može biti pozvan da se javno izjasni o svom rodnom identitetu i seksualnoj orijentaciji.

Uvod

Osnovna uloga ove brošure je upoznavanje LGBT osoba sa osnovama institucionalnih mehanizama u borbi protiv diskriminacije po osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta.

Osnovna uloga ove brošure je upoznavanje LGBT osoba sa osnovama institucionalnih mehanizama u borbi protiv diskriminacije po osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta. Ovi mehanizmi predviđeni su Ustavom Crne Gore i odgovarajućim zakonima, a u prvom redu Zakonom o zabrani diskriminacije.

Ovom brošurom, takođe, želimo da skrenemo pažnju pripadnicima državnih institucija, privrednog sektora, drugih subjekata o zabranjenim oblicima ponašanja, sankcijama koje slijede i načinima za pokretanje mehanizama kažnjavanja. Ona može biti korisna i pripadnicima nevladinih i drugih organizacija, te pojedincima i uopšte svima koji se bave zaštitom ljudskih prava upoznavajući ih sa mehanizmima zaštite kako pripadnika LGBT zajednice tako i drugih građana koje trpe diskriminaciju po jednom od osnova koji tretira Zakon o zabrani diskriminacije.

Ustavom Crne Gore „*zabranjena je svaka neposredna ili posredna diskriminacija, po bilo kom osnovu*“ (Član 8.), a krivičnim zakonom je

predviđeno posebno krivično djelo „*povreda ravnopravnosti*“. Iako seksualna orijentacija i rodni identitet nisu direktno navedeni kao jedan od osnova za povredu ravnopravnosti, postoji odrednica koja ih podrazumijeva, a to je: „*neko drugo lično svojstvo*“.

Do usvajanja Zakona o zabrani diskriminacije (jul 2010. godine), koji predstavlja značajnu prekretnicu u zaštiti ljudskih prava i borbi protiv diskriminacije, Crna Gora je imala relativno skromno antidiskriminaciono zakonodavstvo koje direktno pominje diskriminaciju po osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta. Samo su dva zakona imala takvu odrednicu: Zakon o radu i Zakon o medijima.

Da Zakon o zabrani diskriminacije ne bi ostao bez primjene potrebna je snažna podrška civilnog sektora i *hrabrost onih koji su predmet diskriminacije* da aktiviraju mehanizme zaštite. Stoga je ova brošura zamišljena kao vodič kroz načine da se pokrene sistem koji treba da štiti one čija su prava povrijeđena.

Šta kažu Ustav Crne Gore i ratifikovani međunarodni ugovori?

U crnogorskom Ustavu, u članu 8 stoji: „*zabranjena je svaka neposredna ili posredna diskriminacija, po bilo kom osnovu*“. Ustav eksplicitno kaže: „*prava i slobode se ostvaruju na osnovu Ustava i potvrđenih međunarodnih sporazuma i svi su pred zakonom jednaki, bez obzira na bilo kakvu posebnost ili lično svojstvo*“. Ustavom se čak daje primat ratifikovanim međunarodnim sporazumima u odnosu na domaće zakonodavstvo, tj. član 9 Ustava kaže:

„*potvrđeni i objavljeni međunarodni ugovori i opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava sastavni su dio unutrašnjeg pravnog poretka, imaju primat nad domaćim zakonodavstvom i neposredno se primjenjuju kada odnose uređuju drukčije od unutrašnjeg zakonodavstva*“.

Crna Gora je ratifikovala *Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda* 2004. godine, a član 14 te konvencije kaže: „*uživanje prava i sloboda predviđenih u ovoj Konvenciji obezbjeđuje se bez diskriminacije po bilo kom osnovu, kao što su pol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, veza sa nekom nacionalnom manjinom, rođenje ili drugi status*“.

Iako pomenuta konvencija ne pominje direktno seksualnu orijentaciju, serijom odluka *Evropskog suda za ljudska prava*, potvrđena je obaveza države da ne

diskriminišu i štite od diskriminacije osobe drugačije seksualne orijentacije.

S druge strane crnogorski Ustav ne ostavlja prostora za omogućavanje istopolnih bračnih zajednica. Naime, norma sadrži određenje da se brak može zaključiti samo uz slobodan pristanak žene i muškarca. Ustavnu odredbu prati isto rješenje i u Porodičnom zakonu čijim se članom 16 propisuje: „*brak sklapa saglasnošću volja žene i muškarca*“.

Kada je riječ o istopolnim vanbračnim zajednicama situacija nije bolja. Naime, iz definicije braka i vanbračne zajednice se izvlači zaključak da postojeći pravni okvir ne pruža mogućnost članovima istopolne zajednice na korišćenje prava iz vanbračne zajednice. Dosadašnja praksa ne poznaje slučajeve da je omogućeno korišćenje prava iz života u istopolnoj vanbračnoj zajednici.

Za konačno pravno razjašnjenje ove nedoumice biće potrebno izjašnjenje Ustavnog suda.

Bez eventualnog tumačenja Ustavnog suda, koje bi omogućilo uživanje ovih prava licima koja žive u istopolnoj vanbračnoj zajednici, nije za očekivati da drugi sudovi, samoinicijativno, izjednače u pravima lica koja žive u istopolnoj i vanbračnoj zajednici različitih polova.

Zakoni koji štite LGBT osobe od diskriminacije

Pitanje zabrane diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije je prije usvajanja Zakona o zabrani diskriminacije bilo tretirano u dva zakona. Naime, samo su u Zakonu o radu i Zakonu o medijima postojale odredbe koje eksplicitno zabranjuju diskriminaciju zbog seksualne orijentacije (u tekstu zakona stoji "opredjeljenje")¹. Za razliku od ova dva pomenuta zakona u Krivičnom zakonu se seksualna orijentacija ne pominje direktno.

ZAKON O RADU. Zakon o radu kaže:

„zabranjena je neposredna i posredna diskriminacija lica koja traže zaposlenje, kao i zaposlenih, s obzirom na pol, rođenje, jezik, rasu, vjeru, boju kože, starost, trudnoću, zdravstveno stanje, odnosno invalidnost, nacionalnost, bračni status, porodične obaveze, seksualno opredjeljenje, političko ili drugo uvjerenje, socijalno porijeklo, imovno stanje, članstvo u političkim i sindikalnim organizacijama ili neko drugo lično svojstvo“. Zakonodavac je u članu 7 ovog zakona predvidio zabranu diskriminacije u odnosu na: „uslove zapošljavanja i izbor kandidata za obavljanje određenog posla; uslove rada i sva prava iz radnog odnosa; obrazovanje, osposobljavanje i usavršavanje; napredovanje na poslu i otkaz ugovora o radu“.

Ovim zakonom se u članu 8 zabranjuje i seksualno uznemiravanje, pod kojim se podrazumijeva: „svako neželjeno verbalno, neverbalno ili fizičko ponašanje koje ima za

cilj ili predstavlja povredu dostojanstva lica koje traži zaposlenje, kao i zaposlenog lica u sferi polnog života, a koje izaziva strah ili stvara neprijateljsko, ponižavajuće, neugodno, agresivno ili uvredljivo okruženje“.

ZAKON O MEDIJIMA. Zakon o medijima kaže da je: „zabranjeno objavljivanje informacija i mišljenja kojima se podstiče diskriminacija, mržnja ili nasilje protiv osoba ili grupe osoba zbog njihovog pripadanja ili nepripadanja nekoj rasi, vjeri, naciji, etničkoj grupi, polu ili seksualnoj opredijeljenosti“.

KRIVIČNI ZAKON CRNE GORE. Ovaj zakon predviđa posebno krivično djelo „povreda ravnopravnosti“. Iako se direktno ne pominje seksualna orijentacija kao jedan od osnova, zakonska odrednica „neko drugo lično svojstvo“, daje osnova da se inkriminiše lice koje ovo krivično djelo čini i po osnovu seksualne orijentacije. U članu 159 ovog zakona stoji da krivično djelo čini ko: „Zbog nacionalne ili etničke pripadnosti, rase ili vjeroispovijesti ili zbog odsustva te pripadnosti ili zbog razlika u pogledu političkog ili drugog ubjeđenja, pola, jezika, obrazovanja, društvenog položaja, socijalnog porijekla, imovnog stanja ili nekog drugog ličnog svojstva, drugome uskrati ili ograniči prava čovjeka i građanina utvrđena Ustavom, zakonima ili drugim propisima ili opštim aktima ili potvrđenim ugovorima ili

mu na osnovu ove razlike daje povlastice ili pogodnosti“.

ZAKON O ZABRANI DISKRIMINACIJE.

Krovni zakonski propis kojim se sankcioniše diskriminacija je Zakon o zabrani diskriminacije. U prvom stavu člana 2 pomenutog zakona stoji: „*Zabranjen je svaki oblik diskriminacije, po bilo kom osnovu.*“

Ovaj zakon vrlo precizno definiše šta se sve podrazumjeva pod diskriminacijom i direktno pominje seksualnu orijentaciju i rodni identitet.

ŠTA JE SVE DISKRIMINACIJA? Zakon o zabrani diskriminacije u članu 2, stav 2 diskriminaciju definiše kao: „*svako neopravdano, pravno ili faktičko, neposredno ili posredno pravljenje razlike ili nejednako postupanje, odnosno propuštanje postupanja prema jednom licu odnosno grupi lica u odnosu na druga lica, kao i isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva nekom licu u odnosu na druga lica, između ostalog i prema polu, rodnom identitetu, seksualnoj orijentaciji, zdravstvenom stanju invaliditetu, starosnoj dobi, imovnom stanju, bračnom ili porodičnom stanju, pripadnosti grupi ili pretpostavci o pripadnosti grupi, kao i drugim ličnim svojstvima*“.

ŠTA JE NEPOSREDNA, A ŠTA POSREDNA DISKRIMINACIJA? *Neposredna diskriminacija*

postoji ako se aktom, radnjom ili nečinjenjem lice ili grupa lica, u istoj ili sličnoj situaciji, dovode ili su dovedeni, odnosno mogu biti dovedeni u nejednak položaj u odnosu na drugo lice ili grupu lica po nekom od osnova koje smo naveli, osim ako su taj akt, radnja ili nečinjenje objektivno i razumno opravdani zakonitim ciljem, uz upotrebu sredstava koja su primjerena i neophodna za postizanje cilja, odnosno u prihvatljivo srazmjernom odnosu sa ciljem koji se želi postići. (član 2, stav 3)

Posredna diskriminacija postoji ako prividno neutralna odredba propisa ili opšteg akta, kriterijum ili praksa dovodi ili bi mogla dovesti lice ili grupu lica u nejednak položaj u odnosu na druga lica ili grupu lica, po nekom od navedenih osnova, osim ako je ta odredba, kriterijum ili praksa objektivno i razumno opravdana zakonitim ciljem, uz upotrebu sredstava koja su primjerena i neophodna za postizanje cilja, odnosno u prihvatljivo srazmjernom odnosu sa ciljem koji se želi postići. (član 2, stav 4)

PODSTICANJE NA DISKRIMINACIJU.

Diskriminacijom se smatra i podsticanje ili davanje instrukcija da se određeno lice ili grupa lica diskriminišu po nekom od osnova iz stava 2 ovog člana.“

(član 2, stav 5)

DA LI PRISTANAK NA DISKRIMINACIJU DAJE NEKOM PRAVO DA DISKRIMINIŠE? „*Pristanak lica na diskriminaciju ne oslobađa odgovornosti lice koje vrši diskriminaciju, daje instrukcije ili podstiče na vršenje diskriminacije.*“

(član 2, stav 6)

DISKRIMINACIJA PO OSNOVU RODNOG IDENTITETA I SEKSUALNE ORIJENTACIJE. Član 19 Zakona o zabrani diskriminacije glasi:

„*Svako pravljenje razlike, nejednako postupanje ili dovođenje u nejednak položaj lica po osnovu rodnog identiteta ili seksualne orijentacije, smatra se diskriminacijom. Svako ima pravo da izrazi svoj rodni identitet i seksualnu orijentaciju.*

Rodni identitet i seksualna orijentacija su privatna stvar svakog lica i niko ne može biti pozvan da se javno izjasni o svom rodnom identitetu i seksualnoj orijentaciji.“

POSEBNI OBLICI DISKRIMINACIJE.

Pored člana 19 postoji niz drugih mogućih diskriminatornih ponašanja koja se sankcionišu ovim zakonom, a osnova im je u diskriminaciji na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta. Ova ponašanja se tretiraju u dijelu Zakona pod nazivom „*posebni oblici diskriminacije*“.

Posebni oblici diskriminacije su:

- + **Uznemiravanje** (član 7) - predstavlja određeno ponašanje ili postupanje

prema nekom licu, koje takvo ponašanje ili postupanje ne želi, a koje ima za cilj ili predstavlja povredu ličnog dostojanstva i izaziva strah, neugodnost, neprijateljstvo, poniženje ili uvrijeđenost.

- + **Mobing** (član 8) - je ponašanje na radnom mjestu, kojim jedno ili više lica sistematski, u dužem vremenskom periodu, fizički i psihički zlostavlja ili ponižava drugo lice, vrijeđanjem, omalovažavanjem, uznemiravanjem i drugim aktivnostima, i dovodi to lice u nejednak položaj, što ima za cilj ugrožavanje njegovog/njenog ugleda, časti, dostojanstva i integriteta, a može izazvati štetne posljedice po fizičko ili mentalno zdravlje ili dovesti u pitanje profesionalnu budućnost lica koje je žrtva mobinga.

- + **Segregacija** (član 9) - je svako razdvajanje lica ili grupe lica, po nekom od osnova iz člana 2 stav 2 ovog zakona, osim u slučajevima kad je razdvajanje objektivno i opravdano, a način za postizanje tog cilja je neophodan i srazmjeran.

DISKRIMINACIJA U KORIŠĆENJU OBJEKATA I POVRŠINA U JAVNOJ UPOTREBI (član 10).

Ograničavanje ili onemogućavanje korišćenja objekata i površina u javnoj upotrebi licu ili grupi lica, smatra se diskriminacijom. Pravo na korišćenje objekata i površina u javnoj upotrebi može biti ograničeno samo u skladu sa zakonom.

DISKRIMINACIJA U PRUŽANJU JAVNIH USLUGA

(član 11) podrazumijeva:

1. otežavanje ili onemogućavanje pružanja javnih usluga,
2. odbijanje pružanja javnih usluga,
3. uslovljavanje pružanja javnih usluga uslovima koji se ne traže od drugih lica ili grupe lica,
4. namjerno kašnjenje ili odlaganje pružanja usluga, iako je lice ili grupa lica zatražila i ispunila uslove za blagovremeno pružanje usluga prije drugih lica.

DISKRIMINACIJA U OBLASTI VASPITANJA, OBRAZOVANJA I STRUČNOG OSPOSOBLJAVANJA

(član 15) podrazumijeva: otežavanje ili onemogućavanje upisa u vaspitno-obrazovnu ustanovu i ustanovu visokog obrazovanja i izbora obrazovnog programa na svim nivoima vaspitanja i obrazovanja, isključivanje iz ovih ustanova, otežavanje ili uskraćivanje mogućnosti praćenja nastave i učešća u drugim vaspitnim, odnosno obrazovnim aktivnostima, razvrstavanje djece, učenika/ca, polaznika/ca obrazovanja i studenata/kinja, zlostavljanje ili na drugi način neopravdano pravljenje razlika ili nejednako postupanje prema njima, po nekom od osnova koji su definisani članom 2 stav 2 ovog zakona.

DISKRIMINACIJA U OBLASTI RADA (član 16).

Pored slučajeva diskriminacije utvrđenih zakonom kojim se uređuje oblast rada i zapošljavanja, diskriminacijom u radu smatra se i isplata nejednake zarade odnosno naknade za rad jednake vrijednosti licu ili grupi lica.

Pravo na zaštitu od diskriminacije iz stava 1 ovog člana imaju i lica koja obavljaju privremene i povremene poslove ili poslove po posebnoj ugovoru, studenti/kinje i učenici/ce na praksi, kao i druga lica koja po bilo kom osnovu učestvuju u radu kod poslodavca.

Kako da zaštititiš svoja prava?

Pripadnici LGBT zajednice su jednaki u svojim pravima sa svim ostalim građanima. Pripadnik LGBT zajednice može svoja prava zaštititi na tri načina, putem Zakona o zabrani diskriminacije.

Kada se zalažemo za poštovanje prava LGBT osoba tražimo da su pripadnici ove zajednice jednaki u svojim pravima sa drugim građanima.

Da biste zaštitili svoja prava ukoliko ste žrtva diskriminacija možete, putem Zakona o zabrani diskriminacije iskoristiti tri instituta:

- + I pokretanjem postupka pred Zaštitnikom ljudskih prava i sloboda (Ombudsman),
 - + II pokretanjem prekršajnog postupka,
 - + III sudskom zaštitom kroz parnični postupak.
-

Postupak pred zaštitnikom ljudskih prava i sloboda (Ombudsman)

Nadležnosti zaštitnika/ce ljudskih prava su definisani posebnim zakonom.

Nadležnosti zaštitnika/ce ljudskih prava su definisani posebnim zakonom. U okviru *Zakona o zabrani diskriminacije*, zaštitnik/ca ljudskih prava i sloboda je nadležan/na i da:

1. podnosiocu/teljki pritužbe koji/a smatra da je diskriminisan/na od strane fizičkog ili pravnog lica daje potrebna obavještenja o njegovim/njenim pravima i obavezama, kao i mogućnostima sudske i druge zaštite;
2. sprovodi postupak mirenja, uz pristanak lica koje smatra da je diskriminirano i organa, drugog pravnog i fizičkog lica za koje ono smatra da je izvršilo diskriminaciju, uz mogućnost zaključivanja vanskudskog poravnanja, u skladu sa zakonom kojim se uređuje postupak posredovanja;

Procedura podnošenja pritužbe i rješavanja po njoj regulisana je *Zakonom o zaštitniku ljudskih prava i sloboda*, usvojenim u decembru 2010. godine.

PODNOŠENJE PRITUŽBE. Svako ko smatra da je diskriminisan aktom, radnjom ili

nepostupanjem organa i drugih pravnih i fizičkih lica, može se obratiti pritužbom zaštitniku/ci. Pritužbu mogu podnijeti i organizacije ili pojedinci/ke koji/e se bave zaštitom ljudskih prava, uz saglasnost diskriminisanog lica ili grupe lica.

ROK ZA PODNOŠENJE PRITUŽBE. Pritužba se podnosi u roku od šest mjeseci od dana saznanja za učinjenu povredu ljudskih prava i sloboda, odnosno u roku od jedne godine od dana učinjene povrede. U posebnim slučajevima, Zaštitnik može postupati i po isteku ovog roka ako ocijeni da značaj slučaja to zahtijeva.

RJEŠAVANJE PO PRITUŽBI. Postupak rješavanja po pritužbi se sastoji od nekoliko koraka. Nakon okončanja procesa razmatranja pritužbe zaštitnik/ca donosi konačno mišljenje, koje sadrži preporuku što je potrebno učiniti da bi se otklonila povreda.

Ukoliko organ ne postupi po preporuci, zaštitnik/ca može reagovati prema neposrednom višem organu. Posebni oblik postupanja može biti utvrđivanje

odgovornosti kada zaštitnik/ca može započeti pokretanje disciplinskog ili prekršajnog postupka.

KONAČNO MIŠLJENJE SA PREPORUKOM. Nakon završetka ispitnog postupka po pritužbi ili po sopstvenoj inicijativi, Zaštitnik daje konačno mišljenje.

Konačno mišljenje sadrži nalaz o tome da li je, na koji način i u kojoj mjeri došlo do povrede ljudskih prava i sloboda.

Kad Zaštitnik utvrdi da je došlo do povrede ljudskih prava i sloboda, konačno mišljenje sadrži i preporuku o tome šta treba preduzeti da bi se otklonila povreda, kao i rok za postupanje organa.

POSTUPANJE PO PREPORUCI. Organ na čiji rad se preporuka odnosi obavezan je da Zaštitniku, u roku koji on odredi, dostavi izvještaj o preduzetim radnjama za izvršenje preporuke date u konačnom mišljenju.

Ukoliko organ ne postupi po preporuci, Zaštitnik se može obratiti neposredno višem organu, javnosti ili o tome podnijeti poseban izvještaj.

UTVRĐIVANJE ODGOVORNOSTI. Zaštitnik može nadležnom organu da podnese inicijativu da se protiv lica, čijim radom ili nepostupanjem je prouzrokovana povreda ljudskih prava

i sloboda, pokrene disciplinski postupak, odnosno da se pokrene postupak za razrješenje.

Zaštitnik može podnijeti zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka nadležnom organu za vođenje prekršajnog postupka, za prekršaje propisane ovim zakonom i Zakonom o zabrani diskriminacije.

Sudska zaštita kroz parnični postupak

Važno je imati u vidu u roku od tužba podnijeti u roku od 90 dana od dana saznanja za učinjenu diskriminaciju. Pored lica koje je diskriminisano, tužbu može podnijeti, u njegovo ime, i organizacije ili pojedinci/ke koji/e se bave zaštitom ljudskih prava.

Ukoliko smatraš da si povrijeđen/na diskriminatorским postupanjem organa, drugog pravnog i fizičkog lica imaš pravo na zaštitu pred sudom, u skladu sa zakonom.

Postupak se pokreće podnošenjem tužbe, a postupak teče u skladu sa procedurama parničnog postupka. Ovom tužbom se može tražiti:

1. utvrđenje da je tuženi/a diskriminatorски postupao/la prema tužiocu/teljki;
2. zabrana vršenja radnje od koje prijeti diskriminacija, odnosno zabrana ponavljanja radnje diskriminacije;
3. naknada štete, u skladu sa zakonom;
4. 4) objavljivanje presude kojom je utvrđena diskriminacija na trošak tuženog/e u medijima, ukoliko je diskriminacija izvršena putem medija.

ROK ZA PODNOŠENJE TUŽBE. Važno je imati u vidu u roku od tužba podnijeti u roku od 90 dana od dana saznanja za učinjenu diskriminaciju.

TERET DOKAZIVANJA. Ukoliko tužilac/teljka

učini vjerovatnim da je tuženi/a izvršio/la akt diskriminacije, teret dokazivanja da usljed tog akta nije došlo do povrede jednakosti u pravima i pred zakonom prelazi na tuženog/u. Ova odredba se odnosi samo na parnični, ali ne i na prekršajni i krivični postupak.

KO MOŽE PODNIJETI TUŽBU. Pored lica koje je diskriminisano, tužbu može podnijeti, u njegovo ime, i organizacije ili pojedinci/ke koji/e se bave zaštitom ljudskih prava. Ipak, tužba se može se podnijeti samo uz pisani pristanak diskriminisanog lica ili grupe lica.

Stvaram...

Prekršajni postupak

Zakonom o zabrani diskriminacije su predviđene prekršajne kazne za diskriminatorско ponašanje. Pokretanje i tok prekršajnog postupka je regulisan *Zakonom o prekršajima*.

POKRETANJE PREKRŠAJNOG POSTUPKA. Zahtjev za pokretanjem prekršajnog postupka podnosi ovlašćeni organ ili oštećeni (podnosilac zahtjeva). Prema Zakonu o prekršajima ovlašćeni organi su organi uprave, ovlašćeni inspektori, državni tužilac i drugi organi i organizacije koje vrše javna ovlašćenja u čiju nadležnost spada neposredno izvršenje ili nadzor nad izvršenjem propisa u kojima su prekršaji predviđeni. Prema Zakonu o zabrani diskriminacije inspekcijski nadzor nad sprovođenjem ovog zakona u odnosu na diskriminaciju u oblasti rada i zapošljavanja, zaštite na radu, zdravstvene zaštite, obrazovanja, građevinarstva, saobraćaja, turizma i u drugim oblastima vrše inspekcije nadležne za te oblasti, u skladu sa zakonom. Stoga, zavisno od toga iz koje je oblasti je došlo do diskriminatornog postupka nadležna je različita inspekcija.

Povrijeđenom ostaje da podnese sam prekršajnu prijavu, ili da o tome obavijesti jedan od navedenih prekršajnih organa.

ROK ZA POKRETANJE PREKRŠAJNOG POSTUPKA.

Zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka podnosilac je obavezan podnijeti odmah po

saznanju za prekršaje i učinioca, a najkasnije u roku od 60 dana.

PREKRŠAJNE KAZNE. Zakonom o zabrani diskriminacije predviđene su prekršajne kazne za one koji preduzmu diskriminatorске aktivnosti. Propisana kazna se kreće za pravna lica od dvjestostrukog do tristostrukog iznosa minimalne zarade u Crnoj Gori, odnosno fizička lica u visini dvadesetostrukog iznosa minimalne zarade u dolje navedenim slučajevima ukoliko:

1. odbije pružanje javnih usluga, uslovi pružanje usluga uslovima koji se ne traže od drugih lica ili grupe lica ili namjerno kasni ili odlaže pružanje usluga, iako su lice ili grupa lica zatražili i ispunili uslove za pravovremeno pružanje usluga prije drugih;
2. onemogućiti, ograničiti ili oteža korišćenje prilaza objektima i površinama u javnoj upotrebi licima smanjene pokretljivosti i licima sa invaliditetom;
3. podnese tužbu bez pisanog pristanka diskriminisanog lica ili grupe lica;
4. ne vodi posebnu evidenciju o svim slučajevima prijavljene diskriminacije ili podatke iz evidencije blagovremeno ne dostavi Zaštitniku/ci;
5. ne vodi posebnu evidenciju o podnijetim tužbama u vezi sa diskriminacijom ili podatke iz evidencije blagovremeno ne dostavi Zaštitniku/ci.

Podsjeti se i zapamti!

U prethodnom tekstu smo pojasnili zakonska rješenja, kao i postupke u slučaju nužde, koja obezbjeđuju zaštitu pripadnika LGBT zajednice, te im garantuju sva prava koja imaju i ostali građani. Ovdje ukratko još jednom podsjećamo na određena prava.

Ako si lezbejka, gej muškarac, biseksualna ili transrodna osoba, a pročitao/la si prethodni tekst, želimo da te još jednom kratko podsjetimo i napomenemo još nekoliko važnih stvari:

- + **Diskriminacija nije beznačajna i važno je da naučiš da je prepoznaješ.** Nije potrebno da te neko fizički povrijedi (iako nažalost ima i takvih slučajeva), a da bi tu osobu bilo moguće tužiti – svaka diskriminacija je zabranjena.
- + **Diskriminacija je nasilje i zakon te štiti od nje!** Svaka diskriminacija je nasilje prema osobi nad kojom se vrši – u školi, na fakultetu i na radnom mjestu LGBT osobe su često izložene grubom ponašanju kolega.
- + **Niko te ne smije ismijavati!** Uvredljive primjedbe, seksualne aluzije ili zbijanje šala zbog toga što neko misli da si lezbejka, gej, biseksualna ili transrodna osoba – sve je to diskriminacija. Ta osoba može odgovarati pred zakonom iako se ti ne identifikuješ kao LGBT osoba.

Evo nekoliko primjera koji slikovito pokazuju o čemu govorimo:

NIKOLA: „U prvom srednje su svi nekako zaključili da sam gej. Uskoro su počeli da dovikuju za mnom: Pederu! Ej, pederčiću!, našto bi se njih petoro-šestoro nasmijalo. Jednog jutra sam na svojoj klupi našao markerom napisano „PEDER“. Odlučio sam da to riješim time što ću im skrenuti pažnju. Obojao sam kosu u crno i počeo da nosim majce gothic-metal bendova. Uskoro su svi zaključili da sam satanist, i prvo su u grupicama šuškali dok sam prolazio pored njih, a nakon nekog vremena su prestali da mi se obraćaju. To mi nije smetalo – barem je vrijeđanje prestalo.”

MAŠA: „Kada sam počela da radim u svojoj prvoj firmi, sve kolegice iz kancelarije su svakog dana zajedno pile kafu. Odmah su počele da me ispituju sa kime živim i ja sam im rekla da živim sa curom već dvije godine. Ućutale su i ja sam zaključila da im treba valjda vremena da se naviknu. Međutim, očito da je neka od njih to prosula kao priču po firmi i za par dana je mom stolu prišao kolega kojem je priča zasmetala. Pitao me je da li je istina to što se priča, i ja sam

potvrdila. Napravio je zgađenu grimasu i žurno otišao. Nakon tog dana nije propuštao priliku da mi se glasno obraća s „mali“, da govori stvari poput „pa ni ne izgledaš kao žena“, i tišim tonom dobacuje komentare kako meni treba neko ko će mi pokazati šta je to pravi muškarac. U nekoliko navrata me je gađao smotuljcima od papira. Ostalim kolegama je stvar, pretpostavljam bila neugodna, pa su kad bi on počeo, ćutali i gledali u mene iščekujući kako ću ja reagovati. Mislila sam da ako se obratim šefu, da će ispasti kako ne znam da se prilagodim i snađem u radnoj okolini. Uskoro sam dala otkaz.“

Ukoliko se dokaže da su Nikolina razredna ili Mašin poslodavac znali za to šta im se događa – i oni bi mogli odgovarati zbog diskriminacije, jer je nisu spriječili. Mašin slučaj takođe odgovara primjeru mobbinga.

+ **Niko te ne smije zastrašivati!**

U situacijama koje uključuju uznemiravanje ili mobing, često dolazi i do ucjena: osoba ti može prijetiti da će tvojim kolegama ili nadređenima reći da si gej, biseksualna, transrodna osoba ili lezbejka. Takođe ti se može dogoditi da neka osoba od tebe zahtijeva i novac ili drugačije usluge. U slučaju ucjene, uz diskriminaciju riječ je i o iznudi, dakle zakonski je kažnjivo po više osnova. Bila fizička ili ne, prijetnja zbog LGBT identiteta je diskriminacija.

+ **Svaki neželjen ili grub fizički dodir je zabranjen.** Moraš da znaš da ne postoji „preblag“ oblik diskriminacije – guranje, štipanje, neželjeno grljenje kako bi ti uvredljivu izjavu rekli tiho na uho, neprimjerena količina fizičkog kontakta – sve je to ozbiljan oblik diskriminacije, jer podrazumjeva primjenu fizičke sile, a često je povezana i sa seksualnim nasiljem.

+ **Prema tebi niko ne smije biti fizički agresivan!** Uz uznemiravanje i mobing, ti kao LGBT osoba možeš biti pod rizikom i od direktnog fizičkog nasilja u javnom prostoru – na ulicama, u klubovima, u sredstvima javnog prevoza... Ako te neko udari ili povrijedi iz uvjerenja da je riječ o LGBT osobi – onda je to zločin iz mržnje. To nije isto kao, na primjer, tuča zbog svađe, jer je riječ o najtežem obliku diskriminacije.

U slučaju potrebe, iskoristi navedene kontakte!

Iskreno se nadamo da nikada nećete doći u situaciju da Vam je potrebna zaštita Vaših prava od strane nadležnih institucija, ali ako do toga ipak dodje, možete se obratiti na sljedeće adrese.

Ukoliko ti se dogodi bilo koja od ovih ili njima sličnih situacija, mi te ohrabrujemo da to prijaviš jer ti važeće zakonodavstvo u Crnoj Gori pruža zaštitu, dok istovremeno propisuje i sankcije za svakoga ko na bilo koji način naruši prava koja imaš!

Ukoliko ti se dogodi neki oblik diskriminacije, predložimo ti da se obratiš instituciji Ombudsmana, policiji ili tužilaštvu, čije kontakte možeš naći u nastavku ovog teksta.

Tvoje je pravo da slobodno i bez straha živiš svoj život kao lezbejka, gej muškarac, biseksualna ili transrodna osoba!

Nauči da prepoznaješ diskriminaciju i stani joj na put!

POLICIJA:

Telefon: 122

OMBUDSMAN:

Adresa: Bulevar Svetog Petra Cetinjskog 1A/2
81000 Podgorica, Crna Gora
Telefon: +382 (0)20/ 225-395
Fax: +382 (0)20/ 241-642
E-mail: ombudsman@t-com.me

JUVENTAS:

Adresa: Maršala Tita 23/a,
81000 Podgorica, Crna Gora
Telefon: +382 (0)67 867 007
+382 (0)67 650 331
E-mail: juvenas@t-com.me
Web: www.juventas.co.me

MONTENEGRO GAY PORTAL

E-mail: montenegro.gay.portal@gmail.com
Web: www.montenegro-gay.me

IZDAVAČ:

Juventas

Josipa Broza 23/A, 81000 Podgorica, Crna Gora

Telefon: +382 (0)67 867 007; +382 (0)67 650 331

E-mail: juventas@t-com.me, montenegro.gay.portal@gmail.com

Web: www.juventas.co.me, www.montenegro-gay.me

TIRAŽ:

2000 primjeraka

Program Evropske Unije

**“EVROPSKI INSTRUMENT ZA DEMOKRATIJU I LJUDSKA PRAVA
(EUROPEAN INSTRUMENT FOR DEMOCRACY AND HUMAN RIGHTS-EIDHR)”
ZA CRNU GORU.**

Brošura je dio projekta

“CRNA GORA - SVIJETLA TAČKA NA GEJ MAPI”.

Brošura ne sadrži formalno saopštenje i ne predstavlja nužno službeni stav Evropske unije.

Brošura je rađena u saradnji sa organizacijom Zagreb Pride.

